

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NØRHOLM
GAARDENS HISTORIE GENNEM 500 AAR

Nr. Nebel Bogtrykkeri.

NØRHOLM

GAARDENS HISTORIE GENNEM 500 AAR

AF

A. RAVNHOLT

NR. NEBEL
VIGGO NIELSENS FORLAG
MCMXXXIV

I.

Oprindelsen til mange af vore Herregaarde og Godser taber sig saa langt tilbage i Tiden, at det er meget vanskeligt at faa Klarhed over hvornaar og hvorledes de egentlig er opstaaede.

Det var særlig i Tiden omkring det 14. og 15. Aarhundrede at de fleste af vort Lands Hovedgaarde blev samlede og opførte. Dette gælder ogsaa for Hovedgaarden og Stamhuset Nørholm.

Vi maa tænke os, at en eller anden Adelsmand, der næppe har hørt til de mest velhavende, en Gang omkring Aaret 1400 har slaaet sig ned i Dalstrøget hvori Varde Aa har sit Løb. Kongen forlenede i disse Tider visse Mænd, der paa en eller anden Maade havde gjort sig fortjent, med Adelsmærket og gav dem, mod visse Ydelser til Kongen, det Jordegods, hvoraf Herregaardene kunde opstaa. Nogle har da faaet frodigere Landstrøg end andre. De, der grundlagde de forholdsvis faa Gaarde, der findes i Vestjylland, saasom Urup, Eg (Grindsted Sogn) og Nørholm, har maattet nøjes med ret fattige Egne. Slaugs og Øster Horne Herreder hører fra Naturens Haand til de mest golde Egne i Jylland. Men Dalstrøget med de skovklædte Bakker, hvor Nørholm fik sin Plads, gav dog gode Betingelser for en lun og temmelig god Beliggenhed. Her var Aaen, der vandede Engene og kunde drive Møller. Skovene gav Plads for Vildtet, og Jagten kunde ogsaa udøves paa de store Vidder, der den Gang indtoges af Hedefladerne i Egnene nord og øst for Varde.

Om Tidspunktet for Nørholms første Opførelse kan intet bestemt siges. De tilgængelige officielle Kilder rækker

tilbage til kort før 1400, da Gaarden paa Dronning Margrethes Tid tilhørte en Mand ved Navn Ridder Jon Jakobsen. Han var af de Langers Slægt og nævnes som Deltager i Kongevalget i Kalmar, den Gang Margrethe forenede de tre nordiske Riger under Erik af Pommern.

Efter Pontoppidans Atlas af 1769 skai Gaarden oprindeligt have staaet et Sted i Torstrup Enge, hvor samme Forfatter nævner, at der endnu er Rudera (Ruiner) derefter. Dens Navn skal den Gang have været Knubholm og som de fleste af Middelalderens Borge var ogsaa den befæstet, hvorfor den ogsaa nævnes som „Castellum Nørholm.“

En Gang under Dronning Margrethes Regering kom Nørholm ind under Kronen, idet Dronningen afkøbte Ribe, Torstrup og Hodde Kirker Grundene, hvorpaa Gaarden med dens Volde og Grave blev opført. Aarsagen til, at denne senere blev flyttet omtrent til sin nuværende Plads skal have været Frygten for Vandflod i det lave Terræn.

Men alt dette er noget usikkert. Paa sikrere Grund kommer vi, naar vi efter endnu bevarede Dokumenter, erfarer, at ovennævnte Hr. Jon lod opføre et Alter i Ribe Domkirke; det var jo i den katolske Tid, og at han døde i Aaret 1404. Hans Enke, der hed Else Jensdatter, af de Rosenkrantzers Familie, overlevede ham i over 30 Aar. Fru Else stammede fra Hevringholm i Randers Amt, og hun havde ikke været Enke ret længe, før der opstod Strid om Grunden, hvorpaa Gaarden var opført. 1406 blev Ejerinden nemlig indstævnet for Rettertinget i Varde, idet Ribe Domkapitel gjorde Krav paa Grunden. Hvorledes det nu var gaaet til, at Gaarden med Urette var opført paa Kapitlets Grund saaledes, at Ejerinden ikke med Rette besad denne, faar staa hen. Nok er det, at Fru Else sammen med sin Søn Jens maatte udstede en Erklæring om, at de ved Rettertinget var bleven dømt til at nedbryde Nørholm. I Domsafsigelsen hedder det, at „den Grund Adelshuset stander paa“ skal tilfalde Kongen, medens „det, som Mellemvolden kaldes og Forborgen stander paa, samt Mølle-

grunden“ skulde tilhøre Kirken. Oven i Købet maatte Fruen bøde til Kronen, fore thett hafver werit swo lange bygd,“ og tilmed finde sig i at erklære, at hun ingen Ret havde til at lade Gaarden staa, hvilket kun kunde lade sig gøre af Dronningens Naade.

Til Held for Nørholm og dens Ejere skinnede denne Sol dog over Gaarden. Den fik Lov til at staa. I Taknemlighed derover lod Fru Else, Jon Jakobsens Enke, oprette en Sjælemesse ved sin afdøde Mands Alter i Ribe.

En af Fru Elses Sønner, Klavs Jonssøn med Tilnavnet Lange, var en Tid Lensmand paa Koldinghus. Han var gift med Gjertrud Margrethe Munk, der fik det uhyggelige Tilnavn „den ildonde,“ og med hende havde han en Datter, Anna, der blev gift med Hr. Strange Nielsen, Lensmand i Thy, Medlem af Rigets Raad og i lang Tid Rigshovmester. Denne Strange Nielsen blev omkring 1450 Ejer af Nørholm, som han besad til sin Død 1490.

II.

Strange Nielsen er den første af Ejerne, der er opført paa den Stentavle, der er anbragt paa den indvendige Side af Ladebygningen oven over Porten. Om Strange Niensens Tid kendes ikke meget ud over, at han flere Gange laa i Stridigheder med Egnens Mænd angaaende en Fiskegaard i Varde Aa ved Skonager. Hr. Strange hævdede, at Fiskegaarden skadede hans Enge, og heri gav Kongen ham Ret.

Strange Nielsen havde 2 Sønner, af hvilke den ældste døde 1507. Den yngre, Klavs Strangesen, var en Tid Ejer af Nørholm, og efter ham Hustruen, Karen (Karina) Pedersdatter, med hvem Hr. Klavs havde flere Børn. I Aaret 1493 nævnes, at en Henrik Stampe boede paa Nørholm. Han har dog næppe været Ejer, men rimeligvis Formynder for Fru Karina. 1522 udgik der fra Kong Kristian d. 2. en Befaling til Hr. Ejler Bryske om „efter Doms Lydelse“ at

annamme Nørholm Gaard og Gods paa Kronens Vegne. Aarsagen var den, at Fru Karina ikke kunde gøre Rede for „hvorledes hun fik Nørholm af Kronen.“ Kongen havde nemlig faaet Gaardens gamle Dokumenter frem i Lyset, og Fruen fik nu Lov til at beholde Nørholm mod at betale 1000 Gylden og afstaa 4 Gaarde i Vesterby og Aanum (under Lundenæs). Først senere fik dog denne Sag sin endelige Afgørelse, ved hvilken Klavs Strangesens Arvinger fik „til evindelige Eje“ saa megen Rettighed, „som Domkirken og Kapitlet haver haft.“

Fru Karina sad derefter endnu i nogle Aar uantastet paa sit Gods. Da hun 1531 døde, gik Nørholm over til hendes yngste Søn, Otto Klavsén (Strangesén), der var gift med Dorthea Clausdatter Daa, som senere blev gift med Hr. Ove Juul til Kjeldgaard. Over hende og hendes to Mænd findes der en Ligsten i Tistrup Kirke.

Otto Strangesén døde 1571, hvorefter hans Søn, Klavs Strangesén var Ejer til sin Død 1596. Han blev begravet i Torstrup Kirke, som af ham og hans Enke fik skænket henholdsvis en Altertavle og en Klokke. Skønt Slægtens Mandsside dermed var uddød, forblev Nørholm dog ogsaa derefter i Strangesénernes Slægt, idet Klavs Strangeséns Datter, Karen, blev Arving. Da hun var gift med Hans Lange til Lunderup, var det i Virkeligheden ham, der paa denne Maade blev Ejeren.

Om Hans Langes Hustru hedder det, at hun „skikkede sig ilde.“ Bedre har det ikke været med en af hendes Sønner, der blev beskyldt for Blodskam og 1627 maatte flygte ud af Landet. Efter Beretningerne blev det derfor hans Moder, der maatte undgælde for ham, idet hun maatte bøde med Livet for hans Forseelse. Efter disse rystende Begivenheder solgte Hans Lange Gaarden og flyttede til Lunderup.

Den Mand, der nu købte Nørholm, var den meget for-maaende Hr. Iver Vind, Oversekretær i det danske Cancelli og Medlem af Rigsraadet.

I ham fik Nørholm en dygtig Ejer, der tillige ejede flere andre Gaarde. Hans Hustru hed Helvig Nielsdatter Schinkel, og i dette Ægtepars Tid skete der store Udvidelser og Forbedringer paa Nørholm. Iver Vind erhvervede saaledes til sin Gaard betydelige Arealer i Omegnen (Hodde, Hoddeskov, Skamstrup). Endvidere tilkøbte han Gaardene Haltrup, Vesterbæk og Agerkrog. Nørholm Gods voksede derved saa stærkt, at Iver Vind ejede 80 Bøndergaarde og 2 Møller i Torstrup, Tistrup, Hodde, Øse m. fl. Sogne. — 1647 fik han bevilget Ret til at oprette et eget Birk, Nørholm Birk. Gaarden havde paa den Tid 572 Tdr. Hartkorn og 20 Tdr. Mølleskyld.

Det var ogsaa i Iver Vinds Tid, at en ny grundmuret Hovedbygning „med Kælder og 8 Alen højt under Loftet“ blev opført. I denne Bygnings nordre Ende anbragte Vind sit og sin Hustrus Adelsvaaben.

Et Minde fra Iver Vinds Tid findes endnu, idet der i Væggen over Kaminen i Spisestuen findes indsat en Sten,

som Vind har ført hertil fra Agerkrog. Den bærer foruden Indskriften „Was Gott fugit, mir genugit“ Hr. Niels Krags og Jutte Megs Vaabener. De var tidligere Ejere af Agerkrog.

Til den af Iver Vind opførte Hovedbygning sluttede sig to Sidefløje i to Stokværk, opførte af Egebindingsværk.

Iver Vind var saaledes den, der først samlede et stort Omraade til Nørholm Gods. Det er om den af ham opførte Gaard at Pontoppidan siger, at „Haven med Borggaarden er næsten omgivet af Vand. Tæt ved findes en liden Skov, den eneste af den Slags i Egnen. Aaen mellem Borggaard og Ladegaard danner Skel mellem Riber og Lundenæs Amter. I den findes Laks, Ørreder og andre Aafiske.“ Ved Aaen var tillige anlagt en Korn- og Stampemølle.

Efter Iver Vinds Død deltes det samlede Gods atter, saaledes, at en Datter fik Haltrup, en anden Agerkrog. Sønnen Chr. Vind, der fik Nørholm, tilbagekøbte dog atter Agerkrog 1668.

I Chr. Vinds Tid var det, at Svenskekrigene rasede, under hvilke ogsaa Nørholm led meget. Da denne Ejer døde 1677, var Gaarden derfor temmelig forfalden. Chr. Vind havde en eneste Datter, der var gift med Chr. Bilde til Dybæk, en forgældet Mand, der, vistnok af Frygt for sine Kreditorer, opholdt sig i Udlandet. I Følge Viborg Landstings Pante- og Domsprotokoll lod derfor Kreditorerne i Aarene 1684 (29/11) og 86 „gøre Indførsel“ i Nørholm, hvorved Raadmand i Ribe, Hans Wandel og Landsdommer Jens Lassen blev Eneejere.

III.

I den Forfaldstid, der fulgte efter Svenskekrigene, havde Nørholm mistet sin Birkeret, som dog blev generhvervet 1707. Jens Lassen, der blev den egentlige Ejer, var i det hele en dygtig Mand, som fik Gaarden godt paa Fode, saaledes, at denne ved Gennemførelsen af Christian

d. 5tes Matrikel af 1688 kunde ansættes til 37 Td. Hartkorn samt 8 Td. Mølleskyld og 1 Td. Fiskeri.

Efter Jens Lassens Død blev hans Søn, Kaptejn Frederik Lassen, Ejer til 1726. I hans Tid hørte de omliggende Kirker i Torstrup, Horne, Tistrup og Hodde alle under Nørholm. Men paa Grund af, at Fr. Lassen var i stadig Pengeforlegenhed, blev Kirkerne forsømte, hvorfor han i 1717 blev fradømt Ejerretten til disse. Det varede dog ikke længe, før de atter kom ind under Gaarden, hvor de forblev indtil den seneste Tid.

Med Fr. Lassens Pengeforhold vedblev det stadig at være sløjt. En af hans værste Kreditorer var Oberst Poul Rosenørn til Mejlgaard, som 1726 lod Nørholm stille til Auktion. Ved denne blev hele Gaarden med tilliggende købt af Stefan Nielsen, Ejer af Endrupholm og Lunderup, for 14220 Rdl.

Stefan Nielsen havde arvet Endrupholm efter sin Fader Niels Nielsen, der var en almindelig Bondesøn fra Mors. Han døde i Aaret 1708, hvorefter Sønnen Stefan arvede sin Faders Gaard. Da han nu tillige købte Nørholm, fik denne Gaard i ham en baade formuende og formaaende Ejer, der endvidere tilkøbte sig Brejninggaard ved Skjern.

Var denne Stefan Nielsen saaledes en baade dygtig og energisk Godsejer, kan det næppe siges, at han tillige var en tiltalende Person. Tværtimod synes han at have været baade gridsk og hensynsløs. Indtil vore Dage har der i Egnen gaet Sagn om, at han „gik igen“ paa Grund af den Gridskhed, hvormed han optraadte ved at tilegne sig Jord paa uretmæssig Maade. Der fortælles, at han med sine raslende Maalerkæder ved Nattetide gik rundt og tilegnede sig med Urette adskillige Jordstykker omkring sine Gaarde.

Temmelig tidligt var han bleven Ejer af sin Fædrengaard, og ret hurtigt derefter fik han ogsaa Lunderup og nu Nørholm. 29 Aar gammel ægtede han en purung Pige, Maren Schultz, Datter af Forpagteren paa Lunderup. Hun

var da kun 14 Aar, og Hr. Stefans Iver efter at faa hende til Husfrue paa Endrupholm synes nærmest at være dikteret af den Omstændighed, at hun efter sin Fader havde arvet 30,000 Rdl.

At Stefan Nielsen ved alt dette blev en rig og mægtig Herre, er let at forstaa. Men Rigdom og Ære var aabenbart ogsaa det han higede efter. To Aar efter sit Bryllup sikrede han sig ved et Testamente Arve- og Ejendomsret til alle sin Hustrus Ejendele paa nær 500 Rdl., som den længst levende skulde afgive til den afdødes Arvinger. Da dette Testamente blev oprettet paa et Tidspunkt, da Fru Maren var meget betænkelig syg, ser det ud til, at det hele fra Mandens Side var arrangeret paa Beregning. Men denne holdt ikke Stik, thi Hustruen kom sig og overlevede ham i mange Aar, til Trods for, at hun hele sit Liv var baade svag og lille af Vækst. At Stefan Nielsen søgte og opnaaede at blive optaget i Adelsstanden, kan ikke undre. Han var jo baade rig og ærgerrig. Det var den 14. April 1719 at han under Navnet Ehrenfeldt erhvervede sig Adelsbrevet.

Om hans Virksomhed som Ejer af Nørholm foreligger der ikke videre. Vi ved, at han meget pludselig døde i Marts Maaned 1741 og blev begravet i sit Hjemsofns Kirke, Vester Nykirke, hvor der paa hans Kiste blev sat følgende Vers:

Naar Du ser her nedlagt i dette Sovekammer
fri for Alverdens Kiv, for Møje og al Jammer
en trofast, ærlig Mand, hvis Livsens Traad i Hast
da mindst man tænkte paa, ved Dødens Anfald brast.

Fru Maren Ehrenfeldt vedblev nu at være Nørholms Ejer. Aaret efter, 1742, giftede hun sig igen, og den Mand, hun nu valgte sig, var af en helt anden Type end Hr. Ehrenfeldt.

IV.

Maren Ehrenfeldt, født Schultz, blev nemlig gift med den ansete og dygtige daværende Amtmand over Lunde-

næs og Bøvling Amter, Chr. Hansen Teilmann. Ham var det ältsaa, der derved blev Nørholms næste Ejer, og dermed indførtes paa dette Gods den Slægt, som i den følgende Tid, lige til for faa Aar siden har været knyttet til Nørholm.

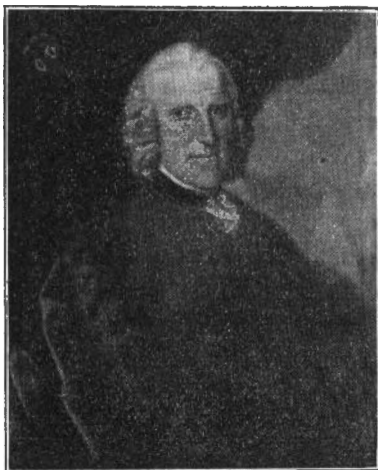
Amtmand C. H. Teilmann var Søn af en jævn Borger i Ribe og blev født Aar 1689. I sine unge Dage opgav han Studeringerne og rejste udenlands i nogle Aar. Da han atter kom hjem, blev han Kancellisekretær og blev gift med en Datter af den i sin Tid meget kendte Godsejer og Poet Tøger Reenberg paa Gaarden Ristrup ved Aarhus, hvor Teilmann en Tid var Huslærer. 1724 fik han mod at betale 2000 Rdl. Embedet som Amtmand med Bellig paa den nu nedlagte Herregaard Skrumsager, beliggende ca. 3 Mile nordvest for Nørholm i Engdraget ind mod Ringkøbing Fjord.

Amtmand Teilmann var en meget dygtig og virksom Embedsmand, der foruden sit Embede var meget interesseret i Landbruget, samt Klitplantning og Afvanding. Hans første Hustru døde 1734, og 1742 var det saa, at han blev gift med Ejerinden af Nørholm Gods, hvortil hørte baade Lunderup og Agerkrog. Med sin første Hustru, Marie Reenberg, havde Teilmann 5 Børn, Ægteskabet med Maren Schultz (Ehrenfeldt) blev barnløst, men ved et Testamente blev det bestemt, at Teilmanns Børn af første Ægteskab skulde arve deres Stedmoders Ejendom og Midler.

Efter at C. H. Teilmann 1749 var bleven udnævnt til Etatsraad, levede han kun ganske kort, idet han døde samme Aar. Hans Hustru døde allerede 1746. Hun blev begravet i Nykirke ved siden af sin første Mand, medens C. H. Teilmann førtes til Sdr. Bork for at hvile samme Sted som sin første Hustru. Boet efter ham blev opgjort til ca. 82,000 Rdl., men da Gælden var 60,000 blev der kun ca. 20,000 Rdl. at dele mellem 3 Sønner og 2 Døtre.

Sønnen Andreas Charles Teilmann fik Nørholm, og med ham oprandt der en Glansperiode for den gamle Gaard,

Efter Tidens Opfattelse var A. C. Teilmann en oplyst og forstandig Mand. Han var tillige meget foretagsom og en mild og velvillig Godsejer. I de godt 40 Aar han sad som

A. C. Teilmann, † 1790.

Godsejer paa Nørholm, skete der næsten paa alle Omraader store Forandringer og Forbedringer. Det var jo i en for Landbruget gunstig Periode. Vel hvilede Stavnsbaand og Hoveri endnu over Bondestanden, men vi har Grund til at tro, at dette Aag ikke her følte meget generende. Hele Gaarden blev i denne Ejers Tid ombygget. Allerede 1759 begyndte han at ombygge Lade-gaarden, og 1780 blev den nuværende Hovedbygning

opført. Teilmans Bestræbelser gik i det hele taget altid ud paa at fremme og forbedre Godset i enhver Henseende, men han deltog dog tillige ret livligt i Datidens baade aandelige og materielle Rørelser.

Et fremragende Karaktertræk hos Teilmann var den Soliditet og det Fremsyn, der præger næsten alle hans Foretagender. Et af de bedste Vidnesbyrd, vi nu har derom, er netop Hovedbygningen paa Nørholm, over hvis Indgang der staar disse Ord af A. C. Teilmann:

„Tag immer noget for til Eftermandens Nytte
og lev som den der skal herfra i Morgen flytte.“

Et smukt Valgsprog, der paa en god Maade karakteriserer sin Mand.

Ogsaa Soliditeten i Teilmanns Foretagender spejler sig i Hovedbygningen den Dag i Dag. Alt er solidt og derfor

vel bevaret. Ikke mindst Kælderne med de solide Hvælvinger, Granitsaltkar og Egemøbler bærer Vidne om Teilmanns Tid. At han tillige var en oplyst og kundskabsrig Mand bærer hans store Bogsamling, der endnu findes paa Gaarden, ogsaa Vidne om.

Om Ladegaarden kunde Pontoppidan derfor ogsaa bl. a. i sit Atlas skrive, at „den er af ny løpbygt af Grundmur og af Sten fra et af Teilmann selv anlagt Teglværk.“ Dette Teglværk blev senere flyttet til Lunderup. Om den Fremgang, der i det hele foregik i den Tid med Gaarden og dens Drift, faar man et godt Indtryk, naar vi ved, at Nørholm ved Matriklen i 1788 havde 192 Td. Land „under Plov.“ Deraf benyttedes kun Halvdelen til Rug, Byg og Boghvede, medens Resten laa hen i Græs. Da Teilmann havde ejet Gaarden i 20 Aar (ca. 1770), var der 424 Td. Land alene til Korn. Af Gaardens 17 forskellige Marker dyrkedes da de 11, medens 6 var vedvarende Græs. Som den første i Egnen begyndte Teilmann med Mergling, hvad de udstrakte Hede-, Mose og Kærarealer nok kunde trænge til. Flere Tusinde Favne Afvandingegrøfter blev der gravet, hvorved Teilmann bl. a. opnaaede at kunne besaa 60 Td. indvundet Land med Havre og drev det til at avle 600 Læs Hø. Nørholm havde oprindelig været hvad man kalder en Studegaard, men Studeopdrættet blev forholdsvis tidlig nedlagt. Teilmann drev nu Besætningen op til 300 Kreaturer, det dobbelte af hvad der var, da han begyndte. Avlen blev efterhaanden tredoblet. Han holdt ca. 200 Faar, og 15 Spænd Heste saa man næsten daglig i Arbejdstiden udføre Arbejdet med Markernes Vedligeholdelse.

Naar man saa betænker, at ca. 74 Bønder daglig forrettede Hoveritjeneste paa Gaarden, saa forstaar man, at Herregaardslivet den Gang har udfoldet sig i sin Glarsperiode. Ialt var der 313 Bønder, der var hoveripligtige til Nørholm, og af disse var der kun 11, der ved Afgifter var fritagne. Godsejer Teilmanns Undergivne boede i ikke mindre end 16 omliggende Sogne i en Afstand af 3 til 6

Mil. Ja, i Hodde Sogn var Teilmann endog den eneste Lodsejer.

At Godsejeren altid med Rette nævnes som en forstaaende og omhyggelig Husbond, synes blandt andet ogsaa at bekræftes af den Omstændighed, at han i sin Tid rundt om paa sine Bøndergaarde lod opføre ikke mindre end 561 Fag Grundmur og 278 Fag Bindingsværk. Han var saaledes omhyggelig for Vedligeholdelsen af sine Gaarde, men i Overensstemmelse med Tidens Tankegang og Opfattelse var han en Tilhænger af Bevarelsen af det daværende Forhold mellem Godsejer og Bønder, og Modstander af Tankerne om Hoveriets Ophør og Gaardenes Udstykning.

V.

Allerede i Aaret 1751 blev A. C. Teilmann sammen med sine Brødre ophøjet i Adelsstanden. 1777 udnævntes han til, Etatsraad. Men det mest bemærkelsesværdige, der knytter sig til hans Besiddelse af Nørholm, er dog det Testamente, som han kort før sin Død, nemlig d. 2. Februar 1790, lod oprette, og hvorved Nørholm blev ophøjet til et Stamhus, som paa dette Tidspunkt omfattede 880 Td. Hartkorn, hvoraf selve Gaarden havde 56 $\frac{1}{2}$.

I dette af A. C. Teilmann oprettede Dokument, det saakaldte Erektionsbrev, blev det bl. a. bestemt, at Nørholm, „saalænge der findes kvindelige Descendenter (Efterkommere) paa Spindesiden,“ skal Stamhuset altid besiddes af disse. En ejendommelig Bestemmelse for et Stamhus. En anden af Erektionsbrevets Bestemmelser var den, at „ingen, være sig Kvinde eller Mand, hvis Husholdning eller Opførsel vitterlig er ryggesløs, slet eller lastværdig, kan blive Ejer af dette Stamhus.“

Endelig blev der i Brevet ogsaa taget den Bestemmelse, at „enhver Besidder skal som saadan føre Tilnavnet Teilmann.“ Man ser, at Grundlæggeren har villet sikre Nørholm i Besiddelse af absolut uberygtede Medlemmer af

Familien Teilmann. — Da A. C. Teilmann altid lev e blev det kort efter Stamhusets Oprettelse bestemt, at det ved hans Død skulde tilfalde hans Søsterdatter Christine Marie Wormskjold, der var gift med Major Chr. Rosenørn til Hersomgaard i Viborg Amt. Længe blev det ikke forundt Teilmann at leve, efter at han havde opsat sit Livs Testamente. Alerede samme Aar, nemlig d. 27. Juli 1790, døde han. Baade af sin Samtid og Eftertiden blev han saavel af sin Slægt som af Egnens Folk æret som en Hædersmand. Det var da naturligt nok, at en af hans Efterkommere, den daværende Besidderinde af Stamhuset, Frk. Ingeborg Chr. Rosenørn-Teilmann, paa 100-Aarsdagen for Stamhusets Oprettelse den 27. Juli 1890, som hun selv siger, „føjte Trang til at give Udtryk for den store Tak, for det gode Hjem, min Slægt har haft i den forløbne Tid.“ Det synlige Minde, der i den Anledning blev rejst, er den Mindesten, der nu staar i Nørholms Have, og hvorpaa findes en Portrætmedallion af Stamhusets Grundlægger og disse to Linier:

Christine Marie Rosenørn-Teilmann, f. Wormskjold. † 1817

„Den Bygherre var nok en gammeldags Mand, grundig og godt var hans Mærke.“

Grundigt og godt er netop det Indtryk, man ved et Besøg paa det gamle Gods faar af Etatsraad Andreas Charles Teilmanns Virke.

Nørholms næste Besidder var en Datter af den daværende Ejer af Brammingegaard, som altsaa var gift med en Søs-

ter til A. C. Teilmann. Hans Navn var Henrik Christian Wormskiold, og Stamhusarverindens Mand var, som nævnt, Chr. Rosenørn, der nu kort efter A. C. Teilmanns Død solgte Hersomgaard og flyttede til Nørholm. Som Følge af sit Ægteskab med Godsets Arving og Erektionsbrevets Krav, antog han Tilnavnet Teilmann. I 27 Aar, til 1817,

Christian Rosenørn-Teilmann.
† 1812.

sad dette Ægtepar som Ejere. Efter alt at dømme hørte de til „de stille i Landet,“ hvad ogsaa den Mindetavle, der er ophængt for dem i Torstrup Kirke kan tyde paa.

Stenen, der hænger paa Skibets Sydvæg, fortæller, at Kammerherre Chr. Rosenørn-Teilmann blev født d. 8. April 1740 og døde d. 27. Februar 1812. Hans Hustru var født d. 8. Juni 1752 og døde 13. December 1817. Om deres Færd staar der, at den var „Retfærd, For-

standighed, Blidhed og Kraft, ledet af Religionens klare Lys. Derfor agtedes de højt af alle, der kendte dem, og de velsignedes af mange, men især deres Børn, 1 Datter og 6 Sønner.“ Nedenunder Henviisning til Math. 5, 8: (Salige er de rene af Hjertet, thi de skulle se Gud).

Deres eneste Datter, Ingeborg Christiane Rosenørn-Teilmann blev saa Godsets næste Besidder. Da hun var ugift, blev det i 1848 bestemt, at hendes Brødersøn, den senere Kammerherre og Minister C. P. T. Rosenørn-Teilmann skulde overtage Stamhuset efter hende. To af hendes Brødre, Leopold og Carl Gustav Rosenørn virkede som hendes og Godsets Administratorer. Selv døde Besidderen 1861, 81 Aar gammel.

VI.

Ingeborg Christiane Rosenørn-Teilmann. † 1861.

Th. Rosenørn-Teilmann var født 1817 paa Rindomgaard ved Ringkøbing. Han var Søn af Stiftamtmand Rosenørn og Ingeborg Christiane Wormskiold, uddannet som Jurist og i nogle Aar ansat i ministerielle Kontorer. Derefter Borgmester i Fredericia og 1851 Herredsfoged over Skads Herred.

Foruden at være en dygtig Landmand var han tillige Politiker, fra 1859 til 66 valgt Medlem af Landstinget og

siden kongevalgt til sin Død. Kultusminister 1865 og Justitsminister 1867.

Allerede i den forrige Besidderindes Tid — omkring Aarhundredets Midte var Hoveriforordningerne rundt omkring i Landet begyndt at løses. Tiden havde i den siden Stamhusets Oprettelse forløbne Tid forandret sig meget. Nu begyndte Hoveriet at bortfalde, og Stamhusets Deling at begynde. Fæstegodsets Bortsalg stod paa Dagsorden over hele Landet, og paa Nørholm blev det næsten alt sammen solgt i Th. Rosenørn-Teilmanns Tid. Bønderne kom til at sidde som selvejende paa deres Gaarde, og Tienden blev afløst.

Men som en Erstatning for Arealernes Bortfald indlagde Ministeren sig stor Fortjeneste ved de omfattende Beplantninger, han lod foretage. Allerede i Ehrenfeldts Tid skal der paa Nørholm have været en Gartner, der tog sig af Havens Opelskning, saaledes at der 1805 kunde skrives,

at „Nørholm har en god Frugt og Humlehave.“ I Th. Rosenørn-Teilmanns Tid blev Haven nu udvidet til at omfatte 3 Td. Land, anlagt i engelsk Stil og var med Rette kendt for sin Skønhed.

Det var dog især Skovene, der fremelskedes, saaledes, at der i denne oprindelig øde og barske Egn opstod betydelige Skove og Plantager. Fra en meget fjern Fortid var og er der dog endnu ret store Rester tilbage af de oprindelige Egeskove isprængt mange store Løvtræer, baade Ask og Bøg. Flere af disse Træer er endnu kendte for deres betydelige Størrelse og Omfang. Rosenørn-Teilmann plantede især Rød- og Ædelgran, og i Forbindelse med Løvplantning antog Nørholms Omegn efterhaanden et næsten østjysk Præg. Den smukke Lund tæt ved Gaarden opstod, og ligeledes den saakaldte „sorte Sø“ og en Ø midt i Aaen. Ialt har Nørholm nu ca. 450 Td. Land Skov og Plantage.

Paa Nørholm skete der ogsaa ved Dræning, Opdyrking og Afvanding mange Forbedringer med Markerne og Gaardens Drift. — Agerkrog blev udstykket i flere Gaarde, hvoraf kun den ene forblev under Nørholm, og alle Fæstegaardene blev afhændede paa een nær. Møllen og Sluseværket blev forbedret.

Den 10. Januar 1879 døde Minister Rosenørn-Teilmann, og Stamhuset overgik til hans Datter, Ingeborg Christiane Rosenørn-Teilmann, hvem mange endnu vil erindre fra de ca. 50 Aar hun bo-

*Christian Peder Theodor
Rosenørn-Teilmann. † 1879.*

ede paa Nørholm. — Særlig i de første Aartier bestræbte hun sig altid for at drive sin Fædreneaard i sin Faders Aand og efter de Planer, han havde haft. Dette gælder baade med Hensyn til Beplantning som de Ombygninger, der fandt Sted i Frk. Rosenørn-Teilmanns Tid. En Forpagterbolig opførtes 1885 og Hestestalden 1882. Ikke mindre end 220 Td. Land af Højgaard Hede blev tilplantet tilligemed 40 Td. ved Agerkrog.

Men Tiden blev ikke de gamle Len og Stamhuse gunstig. Loven om deres Afløsning kom som en Frugt af Tidens Aand og Tankegang, og ogsaa Nørholm blev et Offer for den. Stamhusets Ophævelse fandt Sted 1922. Ved denne blev Godsets Areal indskrænket til en Brøkdel af hvad det havde været. Paa en Maade er der nok Grund til med Vemod at tænke paa, hvorledes Tidens Udvikling handlede imod den stolte Herregaard. Men forhaabentlig er der derved paa anden Maade opstaaet Værdier, der er til Gavn for Mennesker.

— — —

Af en Herregaard at være, gør Nørholms Hovedbygning ikke noget imponerende Indtryk ude fra. Men faar man Adgang til at bese den indvendig, faar man et udmærket Indtryk af baade Soliditet og Skønhed. Mure og Værelser staar endnu saaledes, som de „grundigt og godt“ blev opførte af A. C. Teilmann. De flisebelagte Vægge, de smukke Møbler og gamle Slægtsmalerier vidner stadig om Velstand og Værdighed, det store Bibliotek om Kultur og Viden. Kælderlokaliteterne med Borgstuen og Vinkælderen fremkalder levende Forestillingen om Udfoldelsen af Herregaardslivet. Om det Sindelag, som for meget længe siden raadede paa Gaarden, faar man et Indtryk ved at betragte den af Iver Vind hidførte Sten, der er indmuret over Kaminen i Spisestuen og hvorpaa der staar:

WAS GOTT FUGIT
MIR GENUGIT,

der maa oversættes som: Hvad Gud tilskikker, er mig nok.

Den store og smukke 3-længede Avlsgaard, der indrammer den vældige Gaardsplads, staar endnu uforandret. og Kørevejen fører stadig lige ind imellem de høje opsatte Granitsten hen over „den store Bro“ over Aaen, som fremdeles skiller Borggaarden fra Ladegaarden. Lige foran os har vi her Hovedbygningens fremspringende Midterparti, den saakaldte Resalit, som foroven krones af en Trekant med A. C. Teilmanns Vaaben og Indskrift. Til Hovedbygningen er tilføjet to Sidefløje, af hvilke den til venstre nu er Bolig for Godsforvalteren, der bl. a. fører det daglige Tilsyn med Slottet.

Det store og karakteristiske Hedeparti syd for Nørholm er nu fredet, og Møllen er omdannet til elektrisk Kraftstation med Turbineanlæg.

— — —

Da Torstrup er det Sogn, hvori Nørholm er beliggende, er det naturligt, at flere af Slægten Teilmann har fundet deres sidste Hvilested paa Kirkegaarden der. I Familiebegravelsen henligger nu 10 af Slægten. Alle Gravene er (med Undtagelse af een, der har Marmorkors) prydede med et beskedent Jernkors, alle i samme Stil. Det sidst opsatte er det over Frk. Ingeborg Christiane, der døde 1929. Efter hende er Gaarden overgaaet til Baron Rosenørn Lehn paa Oreby.

Adskillige af Godsets Minder og Kostbarheder blev ved den Lejlighed ført bort. Men selve dets ca. 500 Aar gamle Historie, som det her har været Tanken at ridse op, vil altid være

*Frk. Ingeborg Christiane
Rosenørn-Teilmann. † 1929.*

tilbage. Og den er nok værd at have nogen Kendskab til, ikke mindst for Egnens Beboere.

Naar man da ved et Besøg paa Gaarden faar Øje paa den Mindeplade, der sidder over Porten og ser, at A. C. Teilmann ovenover har ladet opsætte dette Vers:

Hvad Gud os vil ved Flid og Sved
og lovligen beskære,
det Arvinger i tusind Led
berige, glæde, ære.
Men hvad med Uret vundet er
lad Vand og Ild fortære,
og kuns de næste Arvinger
som Tyvemærker bære

— da vil man faa et Indtryk af, at Møralen og Sindelaget, det har været godt nok.

Og hvis man paa den Mindetavle, der hænger paa den nordre Væg inde i Torstrup Kirke til Minde om A. C. Teilmanns for tidligt afdøde Plejesøn, Niels Jensen, og tillige om A. C. Teilmann selv, faar Øje paa, hvad han lod sætte nederst paa Tavlen:

Her ligger den, som dette skrev,
der intet var og intet blev

— saa har man et Eksempel paa, at sand menneskelig Beskedenhed godt kan være til Stede hos en Adelsmand og betydelig Godsejer.

De væsentligste Kilder hvorfra der er hentet Stof og Oplysninger til denne Afhandling er: Landsarkivet i Viborg, „Danske Herregaarde omkring 1920“ (S. Nygaard), O. Nielsen: „Skads Herred 1862“, „Lidt om Nørholm og dens Beboere“ af Ingeborg Christiane Rosenørn med Tilnavnet Teilmann, anden Udgave 1909, Trap: „Danmark“, „Danske Atlas 1769.“ A. R.